

Autor věnuje článek vzpomínce na tragicky zemřelého doc. Ing. Josefa Janošce, CSc., který představoval významnou osobnost bezpečnostní komunity v České republice a v zahraničí.

Twenty Years of the Army of the Czech Republic: How to Go On?

Abstrakt:

Hlavní charakteristiky ozbrojených sil České republiky – vedení, organizace, doktríny, personál a jeho příprava, zbraňové systémy, materiál a infrastruktura – se od jejího vzniku v r. 1993 nestále proměňují. Článek analyzuje tři hlavní prvky tohoto procesu: prvním jsou změny globálního bezpečnostního prostředí a jejich vliv na roli a úkoly ozbrojených sil. Druhý prvek představuje marginalizace bezpečnostní a obranné problematiky, což způsobuje nestabilitu ozbrojených sil. Posledním prvkem je vzrůstající úloha mezinárodních organizací při zajišťování bezpečnosti České republiky. V závěru autor shrnuje hlavní úkoly, jež stojí před naším politickým a vojenským vedením.

Abstract:

The main characteristics of the Armed Forces of the Czech Republic—leadership, organization, doctrines, personnel and its preparation, weapons systems, material, infrastructure—has been continuously adopted since their creation in 1993. This article analyses three main strands of this process: the first one constitutes the changes in the global security environment and their impact on the role and tasks of armed forces. The second strand reflects the marginalisation of security and defence policy agenda, influencing the instability of armed forces. The last strand focuses on the growing role of international organisations during the provision of security and defence of the Czech Republic. In summary, the author identifies main challenges ahead for Czech political and military leadership.

Klíčová slova:

Ozbrojené síly, vedení, doktríny, personál, zbraňové systémy, infrastruktura, globální bezpečnostní prostředí, bezpečnostní a obranná problematika, Washingtonská smlouva, Evropská unie, mezinárodní organizace.

Key words:

Armed Forces, leadership, doctrines, personnel, weapons systems, infrastructure, global security environment, security and defence policy agenda, Washington Treaty, European Union, international organisations.

Motto: There are fewer military threats to our territory, but more challenges to our security, from every direction.

Anders Fogh Rasmussen,
generální tajemník NATO

Významná výročí jsou vždy příležitostí pro bilancování, pro reflexi toho co se podařilo dosáhnout či naopak nebylo realizováno až tak úspěšně. Dvě dekády od vzniku samostatného státu a Armády České republiky by nemělo být v tomto případě výjimkou. Ambicí příspěvku je vyhodnotit některé zásadní vývojové tendence ovlivňující parametry AČR od roku 1993 a pokusit se o identifikaci některých zásadních výzev, se kterými se bude muset AČR a její velení při naplňování cílů bezpečnostní a obranné politiky státu v budoucnosti vyrovnávat.

Rozdělení ČSFR na dva demokratické státy představoval nový impuls rovněž pro formulování představ o efektivním způsobu zajišťování bezpečnosti a obrany země. I přes pozitivní vývoj armády v období bezprostředně po roce 1989, kdy nedošlo k naplnění černých scénářů o potenciálním zneužití armády proti demokratizačnímu procesu v zemi, bylo stále zřejmější, že bude nutné přistoupit k řešení nově vznikajících problémů. Obranná politika země byla v tomto období velmi zúženě zahleděna na výhradní ochranu a obranu zájmů v české kotlině. Z vývoje globálního bezpečnostního prostředí, z geografické polohy státu a z orientace zahraniční politiky však bylo stále zřejmější, že budoucí věrohodné zajištění obrany země se z důvodů omezených zdrojových možností neobejde bez širších mezinárodních záruk. Primární výzvou pro politické vedení rezortu obrany a velení armády bylo téměř po celé toto období od vzniku AČR do dnešních dnů (s výjimkou časového úseku bezprostředně po vstupu do NATO) zabezpečení potřebné a stabilní úrovně financování, které by umožnilo plánovat aktivity nad rámec roční rozpočtové perspektivy, usměrnit její rozvoj a obnovit podmínky pro zajištění dlouhodobé a plánovitě vystavby schopností.

1. Stanovení výchozí linie – AČR 1993

AČR se 1. ledna 1993 nacházela v situaci, kdy prošla zásadním demokratizačním a restrukturalizačním procesem, který byl výsledkem vnitropolitických, ekonomických, ale i sociálních přeměn v naší společnosti po roce 1989. Schopnosti armády byly orientovány na samostatné zabezpečení obrany státu proti blíže nespecifikovanému protivníkovi.

Armáda v roce 1993 již nebyla nástrojem jediné vládnoucí, a navíc totalitní strany. Zásadně se změnilo její postavení a role ve společnosti. Byla depolitizována a do jisté míry se myšlenkově a hodnotově vyrovnala s dědictvím z období studené války. Je nutné však podotknout, že s obrovskou materiální zátěží v podobě postupně zastarávajících zbraní, vojenské techniky a materiálu, vojenských objektů a další podpůrné infrastruktury se armáda vyrovnává v podstatě do dnešních dnů. [1]

Činnost armády byla se vznikem samostatného státu v roce 1993 realizována v souladu se zásadami západních modelů civilního řízení a demokratické kontroly. Za tímto účelem byl nastaven odpovídající právní rámec, který definoval pravidla pro fungování jak moci zákonodárné, tak i výkonné. Armáda měla nastaven nový způsob řízení

a kontroly a měla jasně definované úkoly, které byly rozpracovány v prvních strategických a koncepčních dokumentech. Politické zadání pro armádu bylo možné spatřovat ve znění zákona o Armádě České republiky z roku 1993 a v roce 1993 vypracované „Koncepce výstavby AČR do roku 1996“.

Ne všechny aspekty nového způsobu řízení však byly vyřešeny okamžitě k 1. 1. 1993. V této oblasti přetrvávají některé nedostatky až do dnešních dnů, a to jak v oblasti právního, tak i praktického nastavení a fungování bezpečnostního systému státu, jehož optimalizace nebyla nikdy zcela dokončena. Se vznikem nového státu například zanikla Rada obrany státu, jako základní vládní nástroj pro koordinaci všech aspektů obranné a bezpečnostní politiky. Ke změně došlo až v r. 1998, kdy v souvislosti s aktuální možností začlenění země do Severoatlantické aliance byl článkem č. 9 ústavního zákona č. 110/1998 Sb. opět ustaven obdobný orgán pod názvem Bezpečnostní rada státu (BRS), v čele s předsedou vlády. [2]

Armáda byla reorganizována, restrukturalizována a postupně i redislokována ve smyslu nově definované obranné doktríny státu. [3] I po roce 1993 čekají však na armádu další významné reorganizační a strukturální změny, které byly primárně vedeny za účelem balancování úkolů a existujících schopností s omezenými finančními prostředky. Reorganizace AČR v nejrůznějších podobách jsou charakteristickým rysem celého dvacetiletého období. Tento proces rovněž nebyl nikdy zcela ukončen. I v roce 2013 projde AČR strukturálními změnami, které jsou spojeny s redukcí systému velení a řízení, reorganizací podpůrného systému (zavádění tzv. agenturního systému) a omezováním počtu personálu.

Obranná doktrína z roku 1991 vycházela z předpokladu, že obrana státu není již zabezpečována v rámci koalice, ale samostatně. Podle této doktríny bylo hlavním úkolem armády v případě napadení země odrazit pozemní i vzdušný útok nespecifikovaného agresora z jakéhokoliv směru, a na jakoukoli část území státu. Doktrína respektovala **princip rozumné obranné dostatečnosti** spočívající na takové výstavbě vojenských kapacit, které jsou pro obranu státu pouze nezbytně nutné. Doktrína současně deklarovala, že stát je připraven poskytnout armádu k plnění úkolů v rámci mírových sil OSN, i k likvidaci následků ekologických a jiných živelních katastrof.

Armáda od roku 1989 do roku 1993 významně snížila své početní stavy, změnila strukturu personálu, způsob jeho přípravy a sociálního zabezpečení. Zatímco celkový počet vojáků v činné službě dosahoval v roce 1989 celkem 210 000 osob, [4] tak k 1. 1. 1993 po rozdělení státu disponovala armáda celkem 131 959 osobami. [5] Pro srovnání: MO ČR disponuje k 1. 1. 2013 21 742 vojáky z povolání a 8286 občanskými zaměstnanci. [6]

V roce 1993 byla rozmístěna armáda ve 200 posádkách (v roce 1989 to bylo posádek 205). Bojové útvary byly postupně rozmísťovány rovnoměrně po celém území státu, aby byla zabezpečena obrana teritoria ze všech možných směrů. Zjednodušena byla velitelská struktura a struktura sil (zrušena armádní organizační struktura, reorganizovány vševojskové divize, integrována protivzdušná obrana státu, reorganizovány jednotky teritoriální obrany a ochrany).

Ekonomická a sociální transformace, spojená se změnami priorit v alokaci celospolečenských zdrojů, nastavila pro AČR limitující zdrojové podmínky. Zásadní reorganizací prošly i složky ministerstva obrany, které pro armádu vytvářely koncepční a podpůrné zázemí (systém strategického plánování a alokace zdrojů, systém vyzbrojování, systém

správy majetku). V roce 1993 je možné zaznamenat výrazný pokles výzkumných, výrobních a technologických schopností obranného průmyslu, kterému se rozpadly odbytové možnosti (armáda omezila poptávku, původní východní trh s vojenským materiálem se po zrušení Varšavské smlouvy rozpadl a vývoz zbraní byl v tomto období politicky téměř neakceptovatelný).

Je potřebné zmínit, že si armáda začíná po roce 1993 postupnými krůčky zvyšovat kredit u občanské veřejnosti (dnes armáda disponuje nejvyšší mírou důvěry mezi státními institucemi). Přispělo k tomu relativně bezproblémové rozdělení federální armády mezi dva nově vytvořené samostatné státy, podíl armády při odsunu sovětských vojsk a první působení v zahraničních operacích a misích při řešení krizových situací v Kuvajtu a na Balkáně. V následujících letech to bylo dáno také působením armády ve prospěch obyvatelstva při povodních či jiných přírodních katastrofách.

I přes pozitivní průběh demokratizačního procesu bylo v roce 1993 patrné, že podoba armády bezprostředně po vzniku nového státu neodpovídá jeho zdrojovým možnostem a naplnění obranné doktríny státu postavené na samostatné obraně je zdrojově nereálné a politicky neprozíravé. Vývoj bezpečnostního prostředí a vojenství naznačoval, že vizi budoucnosti je mnohem menší, ale profesionalizovaná armáda.

2. Trendy ve výstavbě a použití armády

Pro činnost armády, výstavbu jejích schopností a použití, má zcela zásadní význam nastavení obranné politiky státu, do které se promítá vývoj globálního bezpečnostního prostředí, vývoj ve vojenství a technologický vývoj. V tomto smyslu je možné identifikovat několik významných trendů ovlivňujících výstavbu a použití AČR.

Jedná se o nestabilitu globálního bezpečnostního prostředí, marginalizaci obranné politiky ČR a posilování role mezinárodních organizací při zajišťování bezpečnosti ČR.

Nestabilita globálního bezpečnostního prostředí a její dopady na AČR

Činnost a rozvoj armády jsou významně ovlivňovány změnami globálního bezpečnostního prostředí, které determinuje chráněné zájmy státu, a tím i úkoly armády a způsob jejího použití. Ještě na začátku 90. let sice doznívala vlna politického optimismu o bezpečnějším světě, ale ten byl velmi brzy nahrazen obavami z nárůstu nestability mezinárodního bezpečnostního systému. Mezi základní bezpečnostní výzvy je možné zařadit rozpadlé (failed) či problémové (darebácké, rogue) státy, proliferaci zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, terorismus. Novým fenoménem se stává kybernetická bezpečnost. Poptávka po kredibilních vojenských schopnostech s ukončením studené války a blokového uspořádání světa v žádném případě neklesá, opak se stává pravdou.

Ochrana bezpečnostních zájmů ČR se postupně přesouvala mimo jeho bezprostřední geografické hranice. Změna charakteru bezpečnostního prostředí a pravděpodobné či reálné vojenské působení mimo území státu v odlišných klimatických, geografických a kulturních podmínkách změnila zásadním způsobem požadavky jak na kvalitativní, tak i kvantitativní parametry armády. Zatímco neexistence přímého vojenského ohrožení

ČR a jeho spojenců umožňuje omezovat počet personálu, množství zbraní a vojenského materiálu a rozsah podpůrné infrastruktury, tak charakter působení v zahraničních operacích vyžaduje posílení nasaditelnosti, mobility a interoperability se spojenci. Trendem je expediční charakter armád. Postupné rozšiřování spektra úkolů téměř bez geografických omezení vyžaduje univerzálnost v použití personálu, modularitu zbraňových systémů a vojenské techniky. Vedení bojové činnosti v novodobých konfliktech vyžaduje přesnější zbraňové systémy, potlačování kolaterálních škod a omezení vlastních ztrát. Zcela zásadní roli má sdílení informací téměř v reálném čase pro potřeby velení a řízení v rámci *Network Centric Warfare*. Na bojišti jsou integrovány senzory poskytující komplexní přehled o vývoji situace na bojišti (intelligence, surveillance and reconnaissance). Do popředí se dostává otázka ochrany sil a efektivní způsob bojové podpory a bojového zabezpečení. Mnohé aktivity a služby jsou v soudobých operacích zabezpečovány civilními bezpečnostními firmami (private security companies) a dodavateli (private contractors). Roste tak závislost armády na průmyslových subjektech. Požadavky na rychlost nasazení vyžadují dostupnost vzdušné strategické přepravy. V rámci operací působí obrovské množství dalších vládních či nevládních aktérů, se kterými musí příslušníci armády koordinovat aktivity v rámci naplnění vojenských a politických cílů konkrétní operace (komplexní přístup k operacím, tzv. *comprehensive approach*). Při kinetickém působení proti nepříteli se stále častěji začínají využívat bezpilotní bojové systémy.

Tyto obecné požadavky definují modernizační strategii armády, způsob přípravy a vzdělávání personálu a její organizační uspořádání. Současné schopnosti armády se musí těmto potřebám dále přizpůsobovat. Jedním z praktických kroků, jak reagovat na měnící se operační požadavky, bylo definitivní ukončení základní vojenské služby a otevření cesty k plně **profesionální armádě** 1. 1. 2005. Obavy, z toho, že se nepodaří dobrovolnou armádu financovat, se nenaplnily. Nicméně velkým rizikem pro armádu je udržení její atraktivnosti na trhu práce v dlouhodobé perspektivě. Vedle konkurenceschopného platu je nezbytné nabídnout zájemcům o práci v armádě i konkurenceschopnou vizi kariérového a osobního růstu s odpovídajícími pracovními podmínkami (kvalitní vedení ze strany velitelů, smysluplné cíle, moderní technologie a zázemí). Armáda potřebuje dlouhodobou stabilitu, bez které nelze nabídnout perspektivní pracovní příležitost a atraktivní podmínky pro odpovídající spektrum personálu. Požadavky na intelektuální, lidské, duševní a fyzické kvality se totiž musí dále zvyšovat. Opačný přístup nemá řešení.

Ze zdrojových a technologických důvodů je zcela jasné, že AČR nebude nikdy disponovat všemi potřebnými schopnostmi, pouze velmoci si budou moci udržet vyvážené kompletní spektrum všech schopností na nejvyšší možné technologické úrovni. Je patrné, že pro armádu bude nutné i dále prioritizovat své potřeby a vzdát se méně využitelných a neperspektivních schopností. Přístup postupného omezování všech schopností již není možné dále uplatňovat. To vede pouze a jen k technologickému zaostávání a celkovému prodražování chodu armády. Průmyslové a partikulární politické zájmy by neměly být primárním rozhodovacím kritériem.

Vedle působení v zahraničních operacích musí být armáda schopna zabezpečit čtyřicet hodin denně a sedm dnů v týdnu obranu vzdušného prostoru státu a přispět tak do vytvářeného jednotného obrazu o vzdušné situaci NATO. Vzdušný prostor ČR je součástí integrovaného vzdušného prostoru Aliance. Právě vzdušný prostor je jednou

z domén, ze které hrozí bezprostřední ohrožení bezpečnosti státu. Modernizace systému velení a řízení vzdušných sil, modernizace zastaralých senzorů a zachování schopnosti nadzvukového letectva, jsou v tomto smyslu prioritními požadavky.

Vedle pozemní a vzdušné domény je pro ČR nezbytné zabezpečit ochranu svého kybernetického prostoru. Armáda musí být schopna působit obranným a perspektivně i preemtivním způsobem ve spolupráci s ostatními národními i nadnárodními prvky kybernetické obrany.

Poslední segment, ve kterém si musí armáda udržet minimální úroveň schopností, je realizace nárůstu sil a prostředků, včetně přijetí spojeneckých vojsk na vlastním území v případě bezprostředního ohrožení bezpečnosti státu. Za tímto účelem je potřebné disponovat mechanismem, který umožní mobilizovat adekvátní schopnosti celé společnosti. Pro tyto účely není zdrojově možné udržovat a obnovovat veškeré materiální zabezpečení. Požadavky je potřebné prioritizovat na základě důsledné analýzy rizik a jejich dopadů.

Z vyhodnocení výše uvedených trendů je zřejmé, že se zásadním způsobem v očích veřejnosti snižuje význam armády při řešení bezpečnostních výzev na vlastním území státu. Tato skutečnost má dopad na veřejné mínění a na politické rozhodování v otázkách obranné politiky. Stárnoucí populace vnímá jako prioritu sociální a zdravotní zabezpečení. Perspektivní bezpečnostní výzvy nejsou vnímány jako bezprostředně ohrožující zájmy státu a jeho obyvatelstva. To vše klade zcela nové nároky na strategickou komunikaci s veřejností při obhajobě cílů obranné politiky státu a požadavků na zabezpečení činnosti a rozvoje armády.

Marginalizace obranné politiky a její dopady na AČR

Kromě velmi krátkého období před vstupem do NATO a bezprostředně po vstupu do této politické a vojenské mezinárodní organizace 12. března 1999 se otázky spojené s formulováním a realizací obranné politiky státu, definování politického zadání, prosazování demokratické kontroly a civilního řízení a zabezpečení stabilního financování armádních potřeb, dostávají do stínu řešení ekonomických a sociálních problémů státu. Armáda je základním nástrojem obranné politiky státu a velení armády demokratického státu se neobejde bez smysluplného politického zadání, které usměrní její činnost a rozvoj, dokáže objektivně posoudit oprávněnost vojenských požadavků, garantuje potřebné zdroje na jejich realizaci a zodpovědně rozhodne o případném nasazení armády při ohrožení bezpečnostních zájmů státu. Po rozdělení státu docházelo k postupnému útlumu zájmu politické reprezentace o obranu státu. Prioritně byly řešeny ekonomické a sociální otázky. Ruku v ruce s tímto politickým přehlížením problematiky obrany státu byla pak spojena i nestabilita v jejím financování. Politické vedení rezortu obrany odmítá v 90. letech nástroje střednědobého a dlouhodobého plánování, bez kterých však seriózní rozvoj armádních schopností nelze realizovat. Potlačené schopnosti strategického řízení a střednědobého plánování se dnes jen velmi obtížně opětovně vytvářejí. Armádní rozpočet se velmi často stává rezervou veřejných financí v případě ekonomických obtíží či ve vazbě na obnovu regionů např. po povodních v roce 2012.

Obrana státu bohužel nezískala v rámci politického soutěžení nádech nadstranickosti, tak jak tomu je v případě některých jiných států (Dánsko, Holandsko, Polsko, Německo, Francie, Rakousko). Nadstranickost armádní problematiky a obranné politiky představuje

v moderních demokraciích vysoce praktický princip, který umožňuje vytvoření střednědobého až dlouhodobého rámce pro rozvoj armády, stabilitu financování jejích potřeb a orientuje výzkumné, výrobní a obchodní strategie obranného průmyslu. Nadstranický charakter obranné politiky minimalizuje rozsah realizovaných změn s výměnou politického vedení země v důsledku regulérních výsledků společenské volby. [7]

K určitému obratu v zájmu politiků o otázky obrany došlo v souvislosti s přípravou země na vstup do Severoatlantické aliance, kdy bylo potřebné demonstrovat politickou vůli a podpořit tento záměr konkrétními kroky, např. zajistit financování armádních potřeb ve výši 2 % HDP. Současné ekonomické problémy státu však tlačí finanční prostředky pro pokrytí armádních potřeb hluboko pod tuto hranici (dnes se blížíme kritické hranici 1 % HDP). Nevhodné nastavení priorit politických stran v tomto ohledu ukazuje i současná situace, kdy ani po dvaceti letech od vzniku samostatného státu nedisponují politické strany dostatečným počtem odborníků na armádní problematiku, kteří by byli vybaveni potřebnými znalostmi a zkušenostmi pro politické řízení úseku obrany.

Marginalizace zajištění obrany státu v politické agendě tak do jisté míry přispěla k neefektivnímu, ne hospodárnému a neúčelnému fungování armády. Bylo by možné jmenovat celou řadu diskutabilních politických rozhodnutí či nerozhodnutí, která situaci armádě výrazně zkomplikovala či komplikují. Mezi nejvýznamnější důsledky patřila bezesporu neúčelná modernizace nad rámec reálných potřeb armády. Skladování nadpočetných letounů L-159 Alca dlouhodobě zatěžující hospodaření armády je toho příkladem. Politické ústupky při rozmístění armádních útvarů na území státu zabrahňují hospodárnému využívání infrastruktury včetně infrastruktury letištní. Armáda např. stále financuje provoz letiště v Přerově, které z operačního pohledu v současnosti již nepotřebuje. Další oblastí je nevhodné vnímání priorit při udržování některých pro armádu méně potřebných schopností např. pouze částečná reorganizace záchranných útvarů či rozpačité rozhodování o nasazení sil a prostředků v operacích. I když tato oblast je v současnosti řešena mnohem pružněji dvouletým mandátem, který orientuje přípravu armády. Samostatnou kapitolou bylo kontroverzní politické rozhodování o umístění prvků raketové obrany na území státu či váhání při rozhodování o budoucnosti nadzvukového letectva.

Odpovědná zkušenostmi a znalostmi podložená a nadstranicky pojiímaná bezpečnostní a obranná politika státu je zcela zásadním předpokladem pro stabilitu činnosti a rozvoje armády ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě. Krokem správným směrem by bylo obnovení vzdělávacích aktivit v oblasti bezpečnostní a obranné politiky, které by bylo určeno nejen pro pracovníky veřejné správy, ale i pro politiky.

Posilování role mezinárodních organizací při zajišťování bezpečnosti ČR a jejich dopady na AČR

Směrování zahraniční politiky ČR po roce 1993 vyústilo 12. března 1999 členstvím ČR v Organizaci Severoatlantické smlouvy a v květnu 2004 přičleněním do Evropské unie. Členstvím v mezinárodních organizacích se odpovědnost a úkoly armády vyplývající z platných zákonů sice nezměnily, ale významným způsobem se mění podmínky, za kterých je zajišťována obrana země. [8] Členství v NATO poskytuje ČR záruky kolektivní bezpečnosti. Obrana státu je tak postavena nejen na vlastních schopnostech,

tak i na schopnostech spojenců v souladu s čl. 5 Washingtonské smlouvy, který však nezbavuje země povinnosti rozvíjet vlastní věrohodné schopnosti v rámci spravedlivého sdílení břemene.

Členství v EU má primárně ekonomický význam, nicméně i EU se postupně emancipuje v oblasti obranné a bezpečnostní politiky, která je širěji zaměřena na zajišťování lidské bezpečnosti: potlačování chudoby, prosazování řádné správy věcí veřejných a lidských práv, podpora rozvoje a řešení základních příčin konfliktů. [9] Ambice bezpečnostní a obranné politiky EU podněcované primárně ze strany Francie, jsou ve značném nesouladu s reálnými vojenskými schopnostmi členských zemí EU. Vyplyvá to z celkově nízké úrovně vojenských schopností evropského pilíře NATO, které jsou pod vlivem pokračujících ekonomických restrikcí v posledních letech a z toho vyplývajících plošného poklesu obranných výdajů napříč celou Aliancí dále omezovány. Poklesem obranných rozpočtů až o 20 % dochází k utlumování nákupů nové výzbroje a realizaci programů výzkumu a vývoje. Důsledkem je posun ve sdílení břemene společné obrany z pohledu obranných výdajů mezi US a zbytkem Aliance, ze 63 % na 72 % v průběhu posledního desetiletí. Pro Evropu je tak i nadále nenahraditelná silná transatlantická vazba, která by však díky uvedeným trendům mohla být oslabena (oslabení politické podpory pro Alianci v US).

Evropský pilíř NATO není v současnosti schopen efektivně vojensky působit zcela nezávisle na Spojených státech. Omezování výdajů evropských zemí na obranu oslabuje rovněž evropskou průmyslovou základnu, která se orientuje na civilní produkci a mimoevropské trhy. Nerovnováha ve schopnostech narůstá i v rámci evropského pilíře, kde výdaje na obranu Francie, Německa a Velké Británie) společně reprezentují více než 50 %. [10]

Z pohledu vojenských schopností disponuje ČR pouze jedním souborem sil, který je možné využívat ve prospěch krizového řízení obou organizací. Schopnosti armády jsou rozvíjeny v souladu s požadavky, které vycházejí z procesů obranného plánování obou organizací, NATO i EU.

Kromě bezpečnostních garancí pro ČR poskytuje členství v mezinárodních organizacích podněty pro tvorbu branných zákonů a návazných koncepčních a plánovacích dokumentů. Armáda prosazuje zkušenosti získané z působení ve velitelské struktuře NATO do vnitřních řídicích procesů. [11] Mezinárodní organizace vytvářejí platformu pro mnohonárodní spolupráci, a to jak při výcviku, cvičeních a vzdělávání, tak i při výstavbě schopností, výzkumu a vyzbrojování.

ČR není jen konzumentem bezpečnosti, ale i jejím poskytovatelem. V roce 2010 se zapojila do vyzbrojovacích programů vzdušného průzkumu AGS a do včasné vzdušné výstrahy a řízení NAEW&C. Svou účastí podporujeme unikátní a nepostradatelné schopnosti, bez kterých není možné úspěšné vedení současných i budoucích společných aliančních operací. Účast v mnohonárodních programech vytváří rovněž významný prostor pro zapojení průmyslu.

Armáda se od svého vstupu do NATO a EU zapojovala do mezinárodních iniciativ rozvoje schopností, v jejichž rámci nabízí své unikátní schopnosti v oblasti ochrany proti zbraním hromadného ničení, pasivních sledovacích systémů, zdravotnického zabezpečení, logistické podpory a nově i v oblasti vrtulníkového výcviku. V rámci iniciativy *Smart Defence*, která je odpovědí na pokles obranných výdajů posílením mnohonárodní spolupráce v rámci NATO, je Česká republika zapojena celkem do 23 projektů,

kterých je celkově 150; jsou ve třech skupinách, přičemž ve dvou projektech působí jako vedoucí země: *Multinational Logistic Partnership-Fuel Handling a Multinational Aviation Training Centre*.

ČR je zapojena obdobným způsobem i do mnohonárodních aktivit EU, Pooling&Sparring, např. projektu SALIS (sdílení kapacit strategické vzdušné přepravy).

Mnohonárodní spolupráce je v současnosti spojenci vnímána ne již jako příležitost, ale nezbytnost. V současném ekonomickém prostředí roste počet zemí, které nejsou schopny z finančních a technologických důvodů samostatně dosáhnout na některé strategické schopnosti (strategická letecká přeprava, tankování za letu, satelitní komunikace, průzkumné systémy, raketová technika a celá řada dalších oblastí). I když je potřebné si uvědomit, že v oblasti rozvoje schopností vytváří mnohonárodní spolupráce určitou závislost mezi spojenci. Jedná se o politicky velmi citlivé téma. Země se tak musí vzdát určité části autonomnosti svého rozhodování. Úspěch mnohonárodní spolupráce závisí rovněž na optimálním nastavení průmyslového zapojení.

Prestížní záležitostí pro ČR je existence jednoho z prvků velitelské struktury NATO na našem území, **Deployable Communication Modul** v Lipníku nad Bečvou. Jeho personál tvoří příslušníci AČR. Technické vybavení bylo pořízeno ze společných finančních prostředků NATO. Mezinárodní jednotka je plně nasaditelná a je určena k zabezpečení systému spojení v aliančních operacích.

Nejvýznamnějšího úspěchu dosahuje armáda při svém působení v zahraničních operacích, a to jak pod hlavičkou NATO, tak i EU, do kterých poskytuje široké spektrum schopností. Armáda vyčleňuje své schopnosti do pohotovostních sil obou organizací – **NATO Response Force** či **EU Battle Group**. Vzdušné síly se zapojují rovněž do *air policing* v rámci solidarity se zeměmi, které nedisponují vlastními letouny. Působení v zahraničních operacích a příprava na operační nasazení pohotovostních sil představují významný impuls pro posilování interoperability a urychlování transformace sil. Dle vojensko-politických ambicí je armáda schopna do zahraniční operace poskytnout brigádní úkolové uskupení na bázi mechanizované brigády. [12] Tuto ambici je nutné vnímat jako dlouhodobý cíl, protože reálná úroveň schopností této ambici neodpovídá.

Pro potřeby zahraničních operací jsou připravována a z jednotlivých druhů vojsk a služeb vytvářena tzv. **úkolová uskupení**, jejichž schopnosti jsou přizpůsobovány potřebám dané operace, možnostem armády a politické vůli tyto schopnosti poskytnout. Vysláním úkolového uskupení do zahraniční operace se přesouvá odpovědnost za operační použití na příslušnou vojenskou autoritu Aliance či EU. Armádní systém velení a řízení se tak dále omezuje pouze na zabezpečení udržitelnosti konkrétního úkolového uskupení v operacích.

Závěr: Hlavní úkoly

Z hodnocení základních parametrů vývoje AČR je zřejmé, že charakter armády a podstata jejího řízení se od roku 1993 postupně přizpůsobovaly novým podmínkám (změny ve vývoji bezpečnostního a operačního prostředí, ekonomický a technologický vývoj a vývoj ve vojenství). Zatím co od sametové revoluce do roku 1993 byl zásadní úkol armádu demokratizovat a nastavit její parametry pro plnění úkolů ve prospěch nově rodící se demokracie, tak v období po roce 1993 byla armáda přizpůsobována aktuálním potřebám a cílům obranné a bezpečnostní politiky a strategickým bezpečnostním zájmům státu.

Parametry armády – způsob velení a řízení, organizační struktura, výzbroj, personál, infrastruktura, materiální zabezpečení a doktríny – byly na jedné straně přizpůsobovány politicko-vojenským ambicím, na straně druhé byly uzpůsobovány disponibilním prostředkům. Nestabilita ve financování armádních potřeb byla zásadním fenoménem, se kterým se muselo vedení armády potýkat.

Mezi největší výzvy pro vedení armády v krátkodobé perspektivě bude patřit úspěšné dokončení připravených strukturálních a organizačních změn, které by měly stabilizovat armádu v rámci současného zdrojového rámce. **Armáda by měla zahájit činnost v nových strukturách 1. 1. 2014.** Ve střednědobém horizontu bude zásadní udržení konkurenceschopnosti armády na trhu práce a získávání personálu s potřebnými kvalitativními parametry. Snížení nároků v této oblasti by bylo velkou chybou. V dlouhodobé perspektivě bude potřebné pokračovat ve smysluplné a na prioritní úkoly směřované modernizaci. Držení širokého spektra schopnosti v požadované technologické kvalitě je utopie. V budoucnosti se bude muset armáda specializovat do oblastí, ve kterých poskytuje nejvyšší přidanou hodnotu pro zabezpečení kolektivní obrany NATO.

Zásadní zátěží pro armádu je obrovská vnitřní zadluženost jak v podobě zastarávající vojenské techniky, tak i infrastruktury a klesající úroveň materiálového zabezpečení včetně kritických položek např. munice. Nezbytná je další optimalizace hospodaření, omezování rozsahu využívané techniky a infrastruktury.

Z pohledu financování je absolutní výše obranných výdajů sice důležitým parametrem, ale vnitřní struktura těchto výdajů rozhoduje o tom, zda se podaří udržet technologickou úroveň a kvalitu personálu, či se vložené finanční prostředky pouze zkonsumují na zajištění běžného provozu. Velení armády by se mělo orientovat na generování výstupů za vložené prostředky, na měření výkonnosti a poskytování nejlepší hodnoty. Přičemž musí být schopno obhájit své požadavky a komunikovat věrohodným způsobem rizika, která vyplývají z jejich případného nenaplnění. Financování těchto potřeb a akceptace souvisejících rizik je záležitostí politického rozhodování.

Pokud změny v armádě od roku 1993 do roku 2013 byly činěny zpravidla pod tlakem ekonomických omezení, tak v budoucnosti se efektivní armádní velení neobejde bez dlouhodobé a politicky podporované vize svého dalšího rozvoje. Vize může být v čase dílčím způsobem korigována, ale musí poskytovat reálný nástroj řízení, proti kterému budou činěna veškerá zásadní tedy strategická rozhodnutí. Pouze tímto způsobem je možné směřovat k armádě, která naplní dlouhodobé cíle bezpečnostní a obranné politiky a souběžně poskytne přidanou hodnotu do systému kolektivní obrany.

Poznámky k textu:

- [1] U příležitosti podpisu Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (S-KOS) na pařížském summitu Konference pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (KBSE) dne 19. 11. 1990 předložila ČSFR následující seznam počtů hlavních druhů výzbroje a vojenské techniky: 3315 bojových tanků, 4593 bojových obrněných vozidel, 3485 dělostřeleckých systémů, 446 bojových letounů a 56 bojových vrtulníků. Do 16. listopadu 1995 bylo zničeno celkem 4207 kusů smlouvou omezené techniky, z toho 1179 bojových tanků, 1470 bojových obrněných vozidel, 1498 dělostřeleckých systémů a 64 bojových letounů.
- [2] KHOL, R. (op. cit. 10), s. 24, 26; ŠESTÁK, O., PRSKAVEC, K., Struktura a dosavadní činnost Bezpečnostní rady státu, *Vojenské rozhledy*, 2001, roč. 10 (42), č. 2, s. 21-27, ISSN 1210-3292.
- [3] *Vojenská doktrína ČSFR* byla vyhlášena Federálním shromážděním dne 20. března 1991.

- [4] Z tohoto počtu bylo celkem 61 405 vojáků z povolání (41 715 generálů a důstojníků a 19 690 praporčíků) a 148 595 vojáků v základní službě. V armádě pracovalo okolo 80 000 občanských zaměstnanců.
- [5] Z tohoto počtu bylo celkem 38 049 vojáků z povolání (27 316 generálů a důstojníků a 10 733 praporčíků) a 68 630 vojáků v základní službě. V armádě pracovalo 25 280 občanských zaměstnanců.
- [6] *Armáda České republiky v roce 2012*. MO ČR-OKP, 2013, ISBN 978-80-7278-607-7.
- [7] Od roku 1993 bylo vypracováno a vládami schváleno přes 20 vizionářských, strategických, koncepčních či doktrinárních dokumentů, jejichž smyslem bylo usměrnit obrannou politiku státu a definovat parametry armády potřebné pro její naplnění s vymezením potřebného zdrojového rámce. To naznačuje s jakou stabilitou je možné při výstavbě armádních schopností reálně počítat.
- [8] **Základním úkolem armády** je zajištění obrany území České republiky, vzdušného prostoru České republiky a obrany infrastruktury nezbytné pro obranu státu. *Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky*.
- [9] Mezníkem ve vývoji zahraniční a bezpečnostní politiky EU se stalo schválení **bezpečnostní strategie EU „Bezpečná Evropa v lepším světě“** v prosinci 2003. V roce 2005 pak vznik Evropské obranné agentury (EDA).
- [10] Z diskuze ministrů obrany NATO v Bruselu ve dnech 21.-22. února 2013.
- [11] V roce 2012 působilo v mezinárodních vojenských strukturách NATO a EU celkem 179 příslušníků AČR.
- [12] *Obranná strategie České republiky: odpovědný stát a spolehlivý spojenec* [on line]. Praha, září 2012, dostupné na http://www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/obrannastrategie-2012.pdf.

Bibliografie:

- KRÁSNÝ, A. - PROCHÁZKA, J. Strategický management. In *Vojenská strategie*. Brno: Univerzita obrany, Ústav strategických studií. PIC MO, 2008, s. 261-312, ISBN 978-80-7278-475-2. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/publikace/bezpecnostni-temata/default.htm>.
- PERNICA, B. *Profesionální armáda v České republice: prvních pět let*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 2012, ISBN: 978-80-86729-72-5.
- HOĐÁNEK, O. - KRULÍK, V. - PROCHÁZKA, J. Ozbrojené síly ČR. In *Kapitoly bezpečnosti*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Karolinum 2007, s.116-143. ISBN 978-80-246-1440-3. (aktualizace publikace v roce 2010).
- JANOŠEC, J. - PROCHÁZKA, J. - TŮMA, M. Obranná politika Československé a České republiky (1989-2009). MO ČR-PIC MO, 2009, ISBN 978-80-7278. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/publikace/bezpecnostni-temata/default.htm>.
- Bezpečnostní strategie ČR*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2011, ISBN 978-80-7441-005-5. Dostupné na <http://www.hzs.cz/soubor/bezp-strategie-2011-pdf.aspx>.
- Obranná strategie České republiky z roku 2012: Odpovědný stát a spolehlivý spojenec*. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vlada-schvalila-obrannou-strategii-cr-74858/>.
- Bílá kniha o obraně*. Ministerstvo obrany České republiky, OKP-MO, 2011, 168 str., ISBN 978-80-7278-564-3 (české vydání). Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/plneni-bile-knihy-o-obrane-55515/>.
- 10 let v NATO*. Konference v Senátu ČR. Dostupné na <http://www.mocr.army.cz/multimedia-a-knihovna/publikace/integrace-nato-eu/default.htm>.
- Vojenská strategie České republiky*. Usnesení vlády České republiky č. 907 ze dne 23. července 2008.
- Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany České republiky*. Usnesení vlády České republiky č. 908 ze dne 23. července 2007.
- Joint Operations 2030: Long-Term Scientific Study*. NATO Science and Technology Organization, 2011. ISBN 978-92-837-0128-6. Dostupné na <http://www.cso.nato.int/abstracts.aspx>.
- Active Engagement: Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisabon 19-20, November. 2010. NATO Public Diplomacy Division, Belgium, 2010.
- The Security Times*. Special Edition of the Atlantic Times. First German Cyber Security Summit. Berlin, September, 2012.